

ΑΓΙΟ ΔΩΔΕΚΑΗΜΕΡΟ

ΚΑΤΣΑΡΟΥ ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΑΓΙΟ ΔΩΔΕΚΑΗΜΕΡΟ?

- Το Δωδεκάημερο των Χριστουγέννων είναι το χρονικό διάστημα μεταξύ των Χριστουγέννων (25 Δεκεμβρίου) και των Θεοφανίων (6 Ιανουαρίου), παρόλο που κανονικά είναι 13 ημέρες.
- Το εορταστικό Χριστιανικό Δωδεκάημερο αρχίζει τα Χριστούγεννα και ολοκληρώνεται την ημέρα των Θεοφανίων ή Φώτων
- Έτσι η όλη περίοδος έχει εορταστικό χαρακτήρα, είναι χαρμόσυνη και δεν υπάρχει καμία νηστεία, εκτός της ημέρας της παραμονής των Θεοφανείων που η ημέρα νηστίσιμη.
- Η ονομασία Δωδεκάημερο χρησιμοποιείται ήδη από τα βυζαντινά χρόνια γι' αυτό το χρονικό διάστημα, κατά το οποίο απαγορευόταν κάθε είδους νηστεία.
- Οι τρεις μεγάλες γιορτές του 12ημέρου είναι τα Χριστούγεννα στις 25 Δεκεμβρίου, η Περιτομή του Χριστού την 1η Ιανουαρίου, και τα Θεοφάνεια, δηλ. η Βάπτισή του Χριστού στις 6 Ιανουαρίου.

ΕΘΙΜΑ ΔΩΔΕΚΑΗΜΕΡΟΥ

- Όλα τα έθιμα της περιόδου του Δωδεκαημέρου ήταν συνδεδεμένα με τη δοκιμασία του ανθρώπου να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες της χειμερινής περιόδου και σαν σκοπό είχαν αφενός να γιορτάσουν τη μετάβαση από το χειμώνα στην αναγέννηση της άνοιξης και αφετέρου να τονωθεί το θρησκευτικό αίσθημα και να εξασφαλιστεί η ευτυχία για τη χρονιά που ερχόταν.
- Ο εθιμικός κύκλος του Δωδεκαημέρου ανοίγει την παραμονή των Χριστουγέννων με τα Κάλαντα. Την ίδια ημέρα, σε πολλά μέρη της χώρας συνηθίζεται να σφάζονται οι οικόσιτοι χοίροι, που εκτρέφονται ειδικά γι' αυτές τις εορταστικές ημέρες. Τα χοιροσφάγια γίνονται με καθορισμένο τυπικό ανάλογα με την περιοχή.

ΔΩΔΕΚΑΗΜΕΡΟ ΣΤΗΝ ΚΑΛΑΜΠΑΚΑ

- Στην Καλαμπάκα, συνήθιζαν να σφάζουν τα ζώα με ειδικό οικογενειακό μαχαίρι. Στην κοιλιά τους χαράσσουν ύστερα έναν σταυρό και πάνω βάζουν αναμμένα κάρβουνα με θυμίαμα και φύλλα δάφνης, ενώ ένα παιδί απαγγέλλει το «Πάτερ ημών».
- Από το αίμα του ζώου σχηματίζουν το σημείο του σταυρού στο μέτωπο των παιδιών ή κάνουν άλλες ανάλογες χρήσεις για σκοπούς μαγικούς και θεραπευτικούς. Η χοιροσφαγία ήταν αρχαία θυσιαστική εκδήλωση προς τιμήν του Κρόνου, η οποία διατηρήθηκε σε ακμή και στους βυζαντινούς χρόνους.

ΧΡΙΣΤΟΨΩΜΟ ΚΑΙ ΠΙΣΤΗ ΣΤΟΥΣ ΚΑΛΙΚΑΝΤΖΑΡΟΥΣ

- Ιδιαίτερη φροντίδα για κάθε νοικοκυρά αποτελεί η παρασκευή του χριστόψωμου, το οποίο κόβει και μοιράζει στα μέλη της οικογένειας ο πατέρας ή κάποιος γερνότερος στο χριστουγεννιάτικο τραπέζι, αφού πρώτα το σταυρώσει.
- Η περίοδος του Δωδεκαημέρου συνδέεται με διάφορες παράδοξες δεισιδαιμονίες, όχι μόνο στο ελληνικό χώρο, αλλά και σε άλλους χριστιανικούς τόπους (πχ. Λυκάνθρωποι). Στον ελληνικό χώρο παλαιότερα κυριαρχούσε η πίστη στους καλικάντζαρους, που εμφανίζονταν τα Χριστούγεννα κι έφευγαν τα Θεοφάνια με τον αγιασμό των υδάτων. Η λαϊκή φαντασία τους θέλει τερατόμορφους, δύσμορφους και σιχαμερούς, που κάνουν τον βίο αβίωτο των ανθρώπων.

ΔΩΔΕΚΑΗΜΕΡΟ-ΕΠΙΚΥΝΔΙΝΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ

- Ως εκ τούτου το Δωδεκαήμερο είναι ένα χρονικό διάστημα πολύ επικίνδυνο, σύμφωνα με τις λαϊκές δοξασίες, κυρίως για τις γυναίκες, στις οποίες απαγορεύεται κάθε εργασία («δεν μπαλώνουν για να μη μπαλώσουν τα σύννεφα, δεν υφαίνουν και δεν αλέθουν εις το χειρόμυλο για να μη φέρουν βροντές, αντιθέτως πρέπει κάθε μέρα να κλώθουν από ένα αδράχτι και να το κρεμούν στη γωνιά, για να το βλέπουν οι καλικάντζαροι και να μη τας πειράζουν. Την στάκτην της εστίας δεν σηκώνουν παρά αφού περάσουν τα δωδεκάμερα, και τότε την ρίχνουν εις τα αμπέλια, ως προφυλακτικό από κάθε ασθένεια»). Επίσης, όσα παιδιά γεννιούνται ή συλλαμβάνονται τις ημέρες του Δωδεκαήμερου έχουν την ιδιότητα να μεταβάλλονται σε καλικάντζαρους.

ΕΘΙΜΑ ΠΡΩΤΩΧΡΟΝΙΑΣ

- Στα ιδιαίτερα έθιμα της Πρωτοχρονιάς κυριαρχεί η κοινή αντίληψη ότι καθετί που γίνεται στην αρχή μιας νέας περιόδου θα ισχύσει σε ολόκληρο το διάστημα του νέου χρόνου (ποδαρικό). Οι καλαντιστές είναι και πάλι οι προάγγελοι για την καλή χρονιά, αφού δεν θα παραλείψουν, όπως έκαναν και τα Χριστούγεννα, να επαινέσουν τον νοικοκύρη και να ευχηθούν όλα τα αγαθά στο σπίτι.
- Στους βυζαντινούς χρόνους είχαν περισσότερο θρησκευτικό χαρακτήρα και τιμούσαν τον Άγιο Βασίλειο, εξ ου και το έθιμο της βασιλόπιτας. Επίσης κατά τόπους υπήρχε η δοξασία ότι ο Χριστός και ο Άγιος Βασίλειος περιέρχονταν στα ποιμνία και τους στάβλους και ευλογούσαν τα ζώα, η γλώσσα των οποίων λυνόταν και μιλούσαν σαν άνθρωποι.

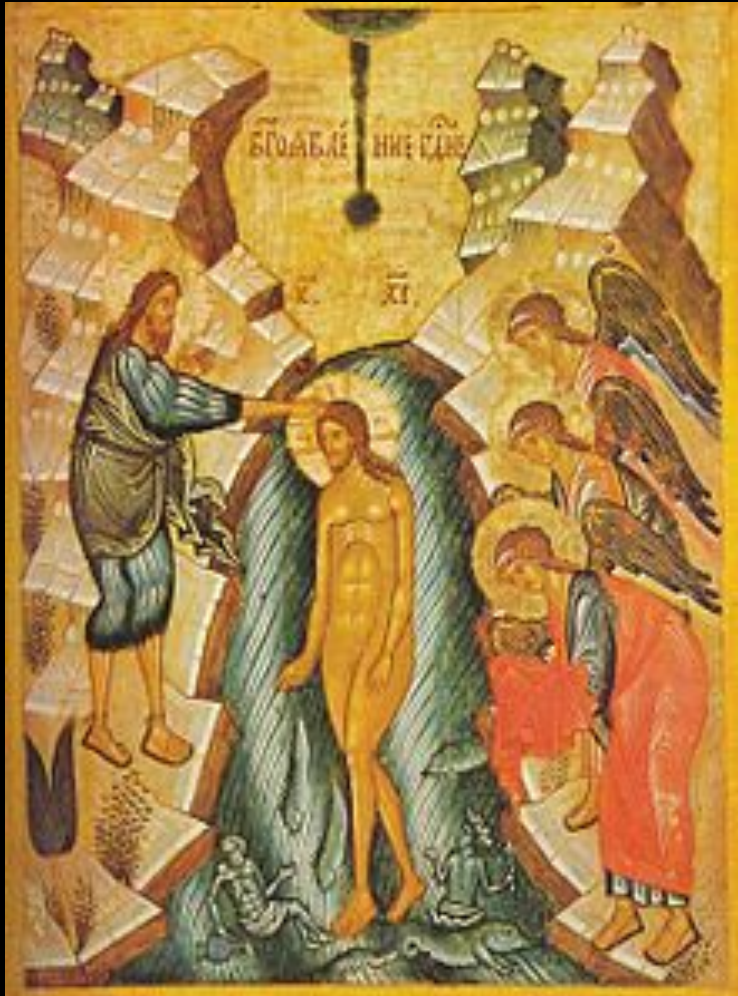
ΕΘΙΜΑ ΤΩΝ ΘΕΟΦΑΝΕΙΩΝ

- Τα Θεοφάνια, τα Φώτα, περιβάλλονται με μεγάλο σεβασμό και δέος. Τα παιδιά από το πρωί και πάλι της παραμονής τραγουδούν τα κάλαντα. Όπως τα Χριστούγεννα και την Πρωτοχρονιά, έτσι και τα Φώτα συνηθίζονται ειδικά ψωμιά («Φωτίτσα» στην Κεφαλονιά, «Βουδόψωμο» στη Νάξο). Σε πολλά εξάλλου μέρη υπάρχει η δοξασία ότι το βράδυ της παραμονής των Φώτων τα ζώα μιλούν, γι' αυτό οι γεωργοί φροντίζουν να τα περιποιηθούν όσο μπορούν καλύτερα, για να είναι ευχαριστημένα και να μην παραπονεθούν στον Θεό για κακοπέραση.
- Το κύριο στοιχείο της εορτής των Θεοφανίων, με το οποίο και συνδέονται τα περισσότερα έθιμα, είναι ο αγιασμός των υδάτων. Ο αγιασμός γίνεται για πρώτη φορά την παραμονή στην εκκλησία και λέγεται Πρωτάγιαση ή μικρός αγιασμός. Ο ιερέας γυρίζει την παραμονή στα σπίτια ραντίζοντάς τα με αγιασμό και διώχνοντας έτσι μακριά κάθε κακό.
- Παλαιότερα συνέδεαν τον αγιασμό των σπιτιών με την εξαφάνιση των καλικάντζαρων, τους οποίους φαντάζονταν να φεύγουν περίτρομοι στην παρουσία του παπά. Εξίσου όμως αποτελεσματική για το διώξιμο των καλικάντζαρων και των άλλων δαιμόνιων θεωρούσαν και τη στάχτη της δωδεκαμερίτικης φωτιάς. Ο εθιμικός κύκλος του Δωδεκαημέρου κλείνει ουσιαστικά την επομένη των Θεοφανίων, με την εορτή του Αγίου Ιωάννη του Βαπτιστή.

ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΕΘΙΜΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΜΦΙΕΣΕΙΣ

- Τα περισσότερα έθιμα του Δωδεκαήμερου κατάγονται από τις ρωμαϊκές εορτές που τελούνταν την ίδια περίοδο, δηλαδή τα Σατουρνάλια (17-23 Δεκεμβρίου), το Γενέθλιον του Αητήτου Ηλίου (Dies Natalis Invicti Solis, 25 Δεκεμβρίου) και την Πρώτη των Καλενδών του Ιανουαρίου (Kalendae Januariae). Οι εορτές αυτές ήταν εξαιρετικά δημοφιλείς και είχαν ενσωματώσει πολλά στοιχεία της αρχαιοελληνικής λατρείας, καθώς και της Ανατολής.
- Η τοποθέτηση των μεγάλων χριστιανικών επετείων (Γέννησης, Περιτομής και Βάπτισης του Χριστού) στο ίδιο χρονικό διάστημα δεν μπόρεσε να εκτοπίσει τελείως – προπάντων στην ύπαιθρο – τις μακροχρόνιες και βαθιά ριζωμένες συνήθειες των ημερών αυτών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι μεταμφιέσεις, οι οποίες και σήμερα εξακολουθούν το Δωδεκαήμερο κυρίως σε μέρη του βορειοελλαδικού χώρου (Ραγκουτσάρια, Μωμόγεροι), αλλά και εκτός Ελλάδος (Η γιορτή της Μπεφάνα στη Ρώμη).
- Συμπερασματικά, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι τα έθιμα του Δωδεκαημέρου παρουσιάζουν μικτό χαρακτήρα χριστιανικών εκδηλώσεων και παγανιστικών συνηθειών. Στο βάθος υπάρχει η κοινή πεποίθηση ότι όλα αυτά τελούνται την κρίσιμη αυτή εποχή των χειμερινών τροπών του Ηλίου, για την καλή χρονιά και την πλούσια καρποφορία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- <https://bizantinesagiografies.gr/ithi-kai-ethima-tou-dodekaimerou/>
- <https://www.e-evros.gr/gr/pages/1302/ta-e8ima-toy-dwdekahmeroy>
- <https://www.sansimera.gr/articles/1356>
- <https://www.google.gr/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.paskedi.gr%2Fdodekaimero-xristoygenon%2F&psig=A0vVaw3cNFwzlOElbmeKaarX1s5r&ust=1711743971172000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBQQjhxqFwoTCliErq3l4UDFQAAAAAdAAAABAY>
- <https://www.google.gr/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fel.wikipedia.org%2Fwiki%2F%25CE%2594%25CF%2589%25CE%25B4%25CE%25B5%25CE%25BA%25CE%25B1%25CE%25AE%25CE%25BC%25CE%25B5%25CF%2581%25CE%25BF&psig=A0vVaw3cNFwzlOElbmeKaarX1s5r&ust=1711743971172000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBQQjhxqFwoTCliErq3l4UDFQAAAAAdAAAABAh>